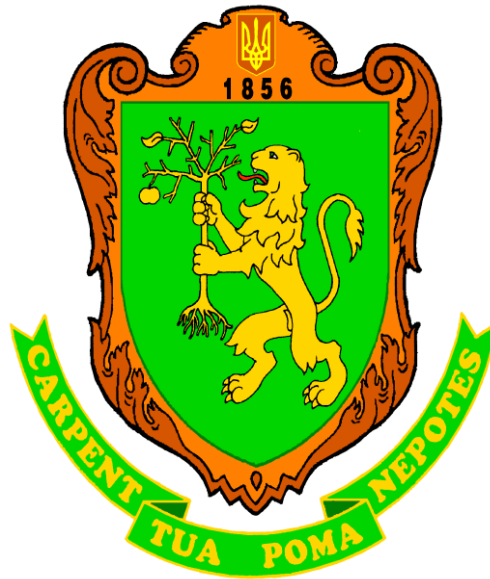

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА**

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА РАДИ ЄВРОПИ»**

Рівень вищої освіти – Перший (бакалаврський) рівень

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Освітня програма – «Право»

Кількість кредитів – 4 – 120 год.

Форма навчання – денна, заочна

Рік підготовки – 3, семестр – 6

Компонент освітньої програми – обов'язкова, фахова.

Дні занять – відповідно до розкладу.

Консультації – відповідно до графіка навчального процесу.

Мова викладання – українська.

АНОТАЦІЯ

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу та Ради Європи» є сукупність правових норм, що регулюють взаємовідносини країн Євросоюзу, особливості правового регулювання економічних відносин в ЄС, вирішення правових проблем з урахуванням вимог національного законодавства та положень міжнародних договорів.

Навчальна дисципліна «Право Європейського Союзу та Ради Європи» є обов'язковою навчальною дисципліною, що належить до циклу спеціальної (фахової) підготовки за освітньою програмою «Право» спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право», яка викладається в 6 семестрі в обсязі 4 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). Підсумковий контроль – екзамен.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу та Ради Європи» є надання студентам відповідного рівня знань для достатнього усвідомлення значення регіональної інтеграції держав Європи та необхідності її подальшого розвитку; здійснення професійної діяльності в установах, діяльність яких пов'язана з європейським законодавством; проведення історичного, правового, економічного аналізу європейських та інтеграційних процесів, учасником яких є Україна.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Право Європейського Союзу та Ради Європи» є ознайомлення студентів з окремими теоретичними аспектами права Європейського Союзу та Ради Європи як особливих правових систем, що сформувалася в рамках специфічного інтеграційного утворення, його предметом, методом, системою, джерелами та засобами правового захисту, а також про загальні питання історії становлення і розвитку європейської інтеграції, природи ЄС, інституційної будови Союзу та його відносин з Україною.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Основними видами навчальних аудиторних занять, під час яких здобувачі вищої освіти отримують необхідні знання, є лекції та практичні заняття. В межах робочого часу викладач може проводити консультації для здобувачів вищої освіти.

При викладанні лекційного матеріалу передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як лекції у формі бесіди, розповіді, пояснення, диспуту та лекції у формі ілюстрування і демонстрування за допомогою мультимедійних пристроїв.

Лекція у формі бесіди, розповіді, пояснення, диспуту дозволяє привернути увагу здобувачів вищої освіти до найбільш важливих питань теми лекції, винести на обговорення дискусійні питання та визначити у процесі діалогу особливості сприйняття навчального матеріалу здобувачами вищої освіти.

Лекція у формі ілюстрування і демонстрування за допомогою мультимедійних пристроїв – це візуальна форма подачі лекційного матеріалу з розгорнутим або коротким коментуванням візуальних матеріалів, що переглядаються за допомогою мультимедійних технічних засобів. Ці дві форми лекцій можуть бути поєднані.

При проведенні практичних занять передбачене виконання практичних робіт у формі вирішення ситуативних завдань (кейсів) і тестів, проведення ділової гри, заслуховування усних відповідей, доповідей, а також рефератів та демонстрація презентацій, які підготовлені як індивідуальні завдання за темою самостійного вивчення дисципліни.

Здобувачі вищої освіти працюють з друкованим чи надісланим їм в електронній формі інформативним матеріалом, або з інформацією в мережі Інтернет.

Здобувачі вищої освіти можуть здійснювати наукові дослідження шляхом написання та опублікування наукових статей, тез доповідей на конференціях, круглих столах та наукових семінарах.

ПОЛІТИКА КУРСУ («ПРАВИЛА ГРИ») В АУДИТОРНИЙ ЧАС

Вивчення навчальної дисципліни передбачає роботу в колективі. Студенти під час лекційних занять ведуть конспект з відповідної теми. Під час заняття або ж в кінці лектор ставить питання, веде діалог з аудиторією для кращого засвоєння теоретичного матеріалу.

Лекції і практичні заняття можуть проводитися з використанням сервісу ZOOM.US. Також викладач і студенти можуть спілкуватись через електронну пошту, Viber, Telegram, інші доступні засоби комунікації. В разі потреби може використовуватись Форум як форма спілкування викладача й студентів у дистанційному (віддаленому) навчанні. Кожний форум присвячений будь-якій проблемі або темі. Модератор форуму (мережевий викладач) реалізує дискусію чи обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією. Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної та доброзичливої критики. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. Якщо здобувач вищої освіти відсутній з поважної причини, він/вона презентує виконані завдання під час самостійної підготовки на консультації викладача. Під час роботи над завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності.

Після вивчення навчальної дисципліни студент здобуває такі компетентності:

Загальні:

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

ЗК15. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

Спеціальні (фахові):

СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК5. Здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

СК6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України.

СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу» здобувачі освіти повинні засвоїти такі **програмні результати навчання:**

РН 4. Знати та розуміти основи права Європейського Союзу.

РН 5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

РН 13. Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального (в тому числі земельного та аграрного) і процесуального права.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Семестровий контроль з навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу та Ради Європи» здійснюється і проводиться відповідно до навчального плану у вигляді екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою дисципліни.

Семестровий екзамен – це форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного, практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни за семестр та набуття певних компетентностей, що проводиться як контрольний захід. Загальна оцінка за екзамен визначається як сума поточного контролю (до 50 балів) та відповідей на питання екзаменаційного білету або тестового завдання (до 50 балів).

Екзаменаційні білети з дисципліни «Право Європейського Союзу та Ради Європи» містять 3 теоретичні питання, що включають матеріал навчальної програми, яка використовується в процесі навчання.

У процесі усного опитування, викладач зобов'язаний спершу вислухати повну відповідь студента (не залежно від того, чи вона є правильною) і лише потім задавати уточнюючі, додаткові запитання. Обов'язково наголошується на неправильних фрагментах відповіді, на суті помилок.

Можливе проведення семестрового екзамену у формі тестування в системі Moodle.

Оприлюднення результатів екзамену проводиться публічно.

Критерії оцінювання знань студентів визначенні у **Положенні про критерії оцінювання ЛНУП**.

За рішенням засідання кафедри студент може бути додатково оцінений за участь у наукових конференціях, підготовку наукових публікацій, участь у Всеукраїнських конкурсах наукових студентських робіт, Всеукраїнських олімпіадах за спеціальністю, виконання досліджень тощо.

Оприлюднення результатів заліку проводиться публічно.

Політика оцінювання – передбачає дотримання принципів доброчесності та студенто-центрованого підходу.

Академічна доброчесність - дотримання Положення про академічну доброчесність у ЛНУП». Доступний за посиланням : <http://lnau.edu.ua/lnau/index.php/uk/navchchas/zagalpolog.html>

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Право Європейського Союзу: загальнотеоретичні аспекти

Поняття та сутність права Європейського Союзу. Система права Європейського Союзу. Система норм права Європейського Союзу. Принципи права Європейського Союзу. Предмет права Європейського Союзу. Методи права Європейського Союзу. Суб'єкти права Європейського Союзу. Право Європейського Союзу як наука і навчальна дисципліна.

Тема 2. Джерела і структура європейського права

Структура європейського права. Поняття і джерела первинного права. Поняття і джерела вторинного права. Основні принципи європейського права. Предметна юрисдикція інтеграційного права. Дія права Європейського союзу у просторі, часі та за колом осіб. Кваліфікаційні характеристики європейського права. Принцип верховенства права. Принцип прямої дії. Принцип інтеграційності. Співвідношення права ЄС, міжнародного права та національного права членів ЄС. Принципи права ЄС. Система права ЄС. Поняття джерел права ЄС. Гармонізація правових систем держав-членів ЄС. Безпосереднє застосування права ЄС органами ЄС. Відповідальність за порушення норм комунітарного права. Тлумачення комунітарного права.

Тема 3. Правова та інституційна системи Європейського Союзу.

Правова система ЄС. Первинне законодавство ЄС. Вторинне законодавство ЄС. Основні принципи права ЄС: принцип верховенства права ЄС; принцип субсидіарності та пропорційності; принцип прямої дії; принцип відповідальності. Судовий перегляд правових актів ЄС. Інституційна система Європейського Союзу. Основні інституції: Європейська Рада; Рада Європейського Союзу; Європейський Парламент; Європейська Комісія; Суд Європейського Союзу; Європейський центральний банк; Рахункова палата. Допоміжні інституції.

Тема 4. Права людини і громадянина ЄС. Правові засади зовнішньої політики ЄС.

Громадянство Європейського Союзу. Хартія ЄС про основні права. Правовий статус людини і громадянина в засновницьких договорах ЄС. Інституції ЄС, що діють у сфері захисту прав людини. Приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Правові засади спільної зовнішньої та безпекової політики СЗБП: історія, цілі та правові засади. Органи СЗБП. Діяльність СЗБП та участь України. Євроінтеграція України: політико-правові засади реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції; організаційно-правові форми співробітництва України з ЄС.

Тема 5. Правове регулювання внутрішнього ринку ЄС.

Вільний рух товарів у Європейському Союзі. Вільне пересування осіб. Свобода надання та отримання послуг. Свобода руху капіталу.

Тема 6. Європейські міжнародні організації економічної компетенції

Європейська асоціація вільної торгівлі. Історія становлення ЄАВТ. Членство у ЄАВТ. Мета діяльності ЄАВТ. Організаційна структура ЄАВТ. Рада ЄАВТ. Правові статуси Парламентського комітету, Консультаційного комітету, Комітету з питань розвитку відносин з третіми країнами, Комітету експертів у сфері торгівлі, Бюджетного комітету, Комітету з питань технічних бар'єрів в торгівлі, Комітету експертів з митних питань та питань визначення походження товарів. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Членство у ОЕСР. Структура ОЕСР. Головні напрями діяльності ОЕСР.

Тема 7. Рада Європи

Правовий статус Ради Європи. Історія створення Ради Європи. Структура Ради Європи. Генеральний секретар, Парламентська асамблея, Конгрес місцевої та регіональної влади Європи, Комітет міністрів, Наради галузевих міністрів, Секретаріат, Уповноважений з прав людини, Конференція міжнародних неурядових організацій. Дорадчі органи РЄ: Консультативна асамблея, Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) РЄ та ін. Європейський суд з прав людини.. Країни-члени. Цілі РЄ. Порядок набуття членства в РЄ. Законодавство Ради Європи. Основні конвенції.

Тема 8. Організація з безпеки і співробітництва в Європі

Правовий статус ОБСЄ. Цілі ОБСЄ. Участь у ОБСЄ. Склад ОБСЄ. Структура ОБСЄ. Рада Міністрів (РМ) ОБСЄ. Постійна Рада (ПР)ОБСЄ. Форум із співробітництва у галузі безпеки (ФСБ). Парламентська Асамблея (ПА) ОБСЄ. Секретаріат ОБСЄ. Діючий Голова ОБСЄ. Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ). Верховний комісар у справах національних меншин (ВКНМ). Місії ОБСЄ.

Тема 9. Судова система ЄС

Судовий контроль у праві ЄС. Судова система Європейських Співтовариств та Європейського Союзу. Принципи побудови та функціонування судової системи ЄС. Суд ЄС, структура та повноваження. Особливості провадження у судах Європейських Співтовариств та Європейського Союзу. Види провадження у Судах ЄС. Особливості спірного та безспірного провадження.

Тема 10. Правові основи економічного та валютного союзу.

Проблеми та передумови створення валютної системи ЄС. Фактори, які обумовлюють необхідність єдиної європейської валюти. Європейська валютна система. Порядок створення європейського валютного союзу. Європейський Центральний Банк.

Тема 11. Основи митного права ЄС.

Спільний ринок і його складові за ДЕС. Визначення спільного ринку. Митні перепони на шляху його створення. Специфіка національного регулювання держав-членів як перешкода створенню спільного ринку. Заходи подолання зазначених та інших перешкод створенню спільного ринку. Митні бар'єри у торгівлі. Внутрішній та зовнішній аспекти митного союзу. Заборона митних зборів. Поняття “збори еквівалентної дії”, його тлумачення Судом ЄС, заборона зазначених зборів у праві ЄС.

Тема 12. Правове регулювання діяльності юридичних осіб (корпоративне право ЄС).

Поняття та характеристика правового регулювання юридичних осіб в ЄС. Проблема гармонізації корпоративного права в Європейському Союзі. Директиви про розкриття

інформації. Директиви про реорганізацію компаній. Директиви про фінансову звітність. Директива про товариство з одним учасником. Директива про права акціонерів. Наднаціональні компанії у праві ЄС, Європейське об'єднання з економічних інтересів, Європейське товариство, Європейський кооператив.

Тема 13. Транспортне право ЄС.

Поняття та правові основи спільної транспортної політики Євросоюзу. Питання правового регулювання морського транспорту в ЄС. Специфіка регулювання повітряного транспорту в Європейському Союзі. Правове регулювання автомобільного транспорту в ЄС. Правове регулювання залізничного транспорту в ЄС. Правове регулювання комбінованого транспорту в ЄС.

Тема 14. Європейська інтеграція України: правове регулювання адаптації національного законодавства.

Поняття правопорядку Євросоюзу та правопорядку України. Механізми щодо співпраці України з Європейським Союзом. Специфіка гармонізації законодавства України з правом ЄС. Правові інструменти співпраці України з ЄС: політика сусідства ЄС; порядок денний асоціації між Україною та ЄС; план дій у сфері свободи, безпеки та юстиції; політика східного сусідства Євросоюзу.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Нормативно-правові акти та судова практика

1. Указ Президента України від 24 лютого 1998 р. Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом). *Офіційний вісник України*. 1998. № 8. С.296.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1998 р. Про затвердження Положення про Міжвідомчу координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Офіційний вісник України*. 1999. № 33. С.1734.
3. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України від 11 червня 1998. *Офіційний вісник України*. 1998. № 24. С.870.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 р. Про концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Офіційний вісник України*. 1999. № 33. С. 1734.
5. Постанова Верховної ради України від 2 липня 1993 р. «Про основні напрямки зовнішньої політики України». *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 37.
6. Декларація “Про модель спільної та всеохоплюючої безпеки для Європи XXI століття” 1996 р.
7. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію) від 8 червня 2000 р.
8. Директива Ради ЄС Про встановлення визначення для допомоги незаконного в'їзду, транзиту і перебуванню 2002 р.
9. Директива Ради ЄС Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей 1991 р.
10. Директива Ради ЄС Про охорону комп'ютерних програм 1991 р.
11. Договір про Європейський Союз 2007 р.
12. Договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 р.
13. Договір про заснування Європейського об'єднання з вугілля та сталі 1951 р.
14. Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії 1957 р.
15. Договір про партнерство між Україною і Європейськими Співтовариствами 1994 р.
16. Європейська конвенція по відшкодуванню шкоди жертвам насильницьких злочинів від 24 листопада 1983 р.

17. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р.
18. Європейська конвенція про правопорушення щодо культурних цінностей 1985 р.
19. Європейська конвенція про транскордонне телебачення 1989 р.
20. Європейська хартія основоположних прав 2007 р.
21. Єдиний Європейський Акт 1986 р.
22. Ніщський договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів 2001 р.
23. Регламент 1303/2007 Комісії ЄС 2007 р. щодо записів та електронних комунікацій, які відносяться до даних в діяльності пошти та телемовного обладнання.
24. Регламент Парламенту та Ради ЄС 2004 р. щодо заснування Європейського агентства з мережевої та інформаційної безпеки.
25. Угода про партнерство та співробітництво. Повний текст угоди, підписаної між Європейським Союзом та Україною в Люксембурзі 16 червня 1994 р. *Делегація Європейської Комісії в Україні*. К., 1995. 89с.

Основна література

1. Bogdan Derevyanko, Olha Turkot. The genesis of corporate relations in Ancient Rome and their impact on Ukrainian legislation . *Entrepreneurship, economy and law*. №7. 2021. P.69-77. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/7/7_2021.pdf
2. Chornous Y., Denysenko S., Hrudnytskyi V., Turkot O., Sikorskyi O. Legal Regulation of Cryptocurrency Turnover in Ukraine and the EU. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Volume 22, Special Issue 2, 2022. URL: <https://www.abacademies.org/articles/legal-regulation-of-cryptocurrency-turnover-in-ukraine-and-the-eu-8439.html>
3. Derevyanko B. V., Pashkov V. M., Turkot O. A., Zahrisheva N. V., Bisiuk O. S. Addressing the issue of corporate raiding in Ukraine *Problems and Perspectives in Management*. Volume 18, Issue 1, 2023. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3551076.
4. Kander, A., Taalbi, J., Oksanen, J., Sjoo, K., & Rilla, N. (2023). Innovation trends and industrial renewal in Finland and Sweden 1970–2013. *Scandinavian Economic History Review*, 67(1), 47-70. <https://doi.org/10.1080/03585522.2018.1516697>
5. Lin, C., Officer, M. S., & Zou, H. (2021). Directors' and officers' liability insurance and acquisition outcomes. *Journal of Financial Economics*, 102(3), 507-525. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2011.08.004>
6. Osipian, A. L. (2020). Predatory Raiding in Russia: Institutions and Property Rights After the Crisis. *Journal of Economic Issues*, 2022. 46(2), 469-480. <https://doi.org/10.2753/JEI0021-3624460222>
7. Owen, R., & Mason, C. (2021). Emerging trends in government venture capital policies in smaller peripheral economies: Lessons from Finland, New Zealand, and Estonia. *Strategic Change*, 2021. 28(1), 83-93. <https://doi.org/10.1002/jsc.2248>
8. Parnes, D. (2019). The Corporate Acquisition Policy of Financially Distressed Firms. *The Financial Review*, 2023. 44(4), 603-623. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6288.2009.00232.x>
9. Paul, D. L. (2021). Board Composition and Corrective Action: Evidence from Corporate Responses to Bad Acquisition Bids. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 2024. 42(3), 759-783. <https://doi.org/10.1017/S0022109000004178>
10. Rochlitz, M. (2022). Violent Pressure on Business and the Size of the Informal Economy: Evidence from Russian Regions. In A. Polese, C. Williams, I. Horodnic, & P. Bejakovic (Eds.), *The Informal Economy in Global Perspective*. 2022. (pp. 173-193). Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-40931-3_10
11. Право Європейського Союзу: навчальний посібник / ред.: Ж. Моне, Р. А. Петров. 5-те вид., змін. і доп. (відповідно до положень Лісабонського До. К. : Істина, 2024. 384 с.
12. Право Європейського Союзу: навчальний посібник / ред.: Ж. Моне, Р. А. Петров. 4-те вид., змін. і допов. (відповідно до положень Лісабонського. К.: Істина, 2024. 376 с.
13. Право Європейського Союзу: підручник / ред. В. І. Муравйов. К. : Юрінком

Інтер, 2024. 704 с.

14. Право Європейського Союзу: підручник / ред. О. К. Вишняков. Одеса : Фенікс, 2024. 883 с.

15. Тюріна, О. В. Основи права Європейського Союзу: навч. посіб. К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2024. 100 с.

16. Філонов, В.П. Право Європейського Союзу : навчальний посібник / В.П. Філонов, О.В. Філонов, В.М. Субботін. 2-ге вид., стер. К. : Знання, 2024. 366 с.

14. Інформаційні ресурси

1. Бібліотечно-інформаційні ресурси - книжковий фонд читального залу Львівського НУП (м. Дубляни, вул. В. Великого, 1), Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаника НАН України (вул. Стефаника, 2).

2. Електронні інформаційні ресурси:

- Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/>;

- Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.

- Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

- Урядовий портал Кабінету Міністрів України. Режим доступу: www.kmu.gov.ua.

- Офіційний сайт Львівської електронної бібліотеки ім. В. Стефаника. Режим доступу: www.lsl.lviv.ua.

- Офіційний сайт Базы українського законодавства в Інтернет. Режим доступу: www.lawukraine.com.

- <http://www.osce.org/>